

Mit forsvundne Waste Land

“and down we went”

HANS HAUGE

Jeg fik T.S. Eliots *Ødemarken og andre digte* oversat af Kaj Friis Møller og Tom Kristensen af min far i julegave i 1965. Jeg begyndte: “April er den grusomste måned...” Læste lidt mere og forstod ikke mere, men jeg glemte det ikke. Jeg var lidt i samme situation som samtidens første læsere. I 1926 var Eliot sammen med vel datidens mest berømte romanforfatter, Arnold Bennett. Eliot ville have ham til at anmelde noget af Virginia Woolf. Det ville Bennett ikke. Eliot og Bennett blev også enige om, at hun ikke var så god som Pauline Smith. Så var det, Bennett spurgte ham lidt ud om det uforståelige digt. Eliot sagde blot, at han var holdt op med at skrive den slags uforståelig lyrik, og at han nu ville skrive drama. Eliot var ikke meget for “The Waste Land”.

Næste år gennemgik vi “The Waste Land” i engelsk i 3.g. Jeg blev omvendt til moderne poesi af det, så den pædagogik, der blevet bedrevet, må have været eksistenspædagogik, som er en sekulariseret pietisme. Den regner kun med, at nogle få elever bliver omvendt og ser lyset, mens resten lever videre som før. De ikke-omvendte i vor klasse var da også mest til Beatles og Rolling Stones. Vi læste altså “The Waste Land”, før massekulturen og markedet invaderede gymnasieskolen, der derfor endnu kunne fungere som en modernistisk institution. Massekulturen var til stede i digtet hos kontordamen – “the typist” – der efter et slags samleje sætter en gramfonplade på. For at holde poppen væk blev vi introduceret til den tekstlæsningsmetode, der blev skabt for, at vi skulle kunne læse “The Waste Land”. Nykritikken. Der enten kun kan bruges på en poesi, som ligner Eliots, eller som bedømmer al poesi i forhold til Eliots, eller som forsøger at generalisere og læse al poesi, som om den var skrevet af

Eliot og som havde som sit ultimative mål at få unge mennesker til at foragte massekulturens produkter. Det mislykkedes som bekendt totalt.

Vi læste også Robert Lowell, men var vist ikke klar over, at med ham var Eliot på vej ned og hans digte ved at blive biografiske. Det var nemlig den tidlige Lowell, der jo endnu lignede Eliot, men ikke var blevet “confessional” – endnu.

Jeg kom desværre ikke op i “The Waste Land” til studentereksamen, men sad overlegent og eliotisk og belærte nogle af de nervøse piger om, hvad de skulle sige, hvis de kom op i “The Waste Land” og ikke vidste, hvem Marvell, Petronius, Webster eller ~~Miss Jessie L. Weston var i stedet trak jeg Dirckens~~.

På engelskstudiet gik jeg første år til timer om Arnolds og Eliots poesi hos Erik Arne Hansen, der var elev af W. Wimsatt. Man mærkede den direkte forbindelse til nykritikerne. Han fortalte, hvordan Wimsatt havde været meget optaget af Paul La Cour, som dr. Hansen – som vi kaldte ham, for han havde noget så sjældent som en ph.d. – havde holdt et oplæg om hos Wimsatt. Samme Wimsatt, der var konservativ katolik, opfandt den intentionelle fejlslutning som et resultat af mødet med Eliots lyrik. Og vi lærte dengang, at det var forbudt at læse biografisk. Vores sandhed og metode var “impersonalismen”, især som den var blevet fremlagt i Eliots essay “Tradition and the Individual Talent”. Ingen vidste på det tidspunkt, at dette essay var en joke, hvad også noterne til “The Waste Land” var. Den slags afsløringer kom længe efter, at jeg var holdt op med at læse Eliot, og først efter at det ikke var så alvorligt med Eliot i det hele taget. Vi levede i tiden før kanondebatterne, da man troede på litteratur.

Og så kom jeg til første del – af engelskstudiet –

til eksamen op i "The Waste Land". I anden del af "The Waste Land" – i "Pub-scenen". Det var hos Donald Hannah, der var elev af Vivian de Sola Pinto, professor i Nottingham, der selv var elev af F. R. Leavis. Og Pintos bog *Crisis in English Poetry* havde jeg købt i Birmingham i 1966; han var en af mine guides til "The Waste Land". Pinto var bekymret for poesiens fremtid i en nivellerende, kunstfjendsk velfærdsstat. Han mente dog, at krisen i engelsk poesi var overvundet i Edith Sitwells lyrik.

Den apostolske, Eliotske succession var sikret på Aarhus Universitet. I amerikansk den lige linje fra Wimsatt og i engelsk fra Leavis. Vi var i kontakt med den store verden.

På det tidspunkt var "The Waste Land" blevet forståelig. Jeg havde B. C. Southams *A Student's Guide to the Selected Poems of T. S. Eliot*, og jeg havde mange andre lignende såkaldte "Twentieth Century Interpretations"-bøger: *A Collection of Critical Essays on "The Waste Land"*. Det er den slags bøger, der i dag er afløst af *Guides to Cultural Studies* eller *Critical Essays on Bourdieu*. Det var ikke længere svært at læse Eliot. Og så blev det også politisk suspekt at læse ham. Han var jo reaktionær. Jeg blev dog ved med at læse ham på trods af Lenin og Lukács.

Men jeg skrev ikke speciale om "The Waste Land", derimod om Eliots drama og dets forhold til det græske. Nu læste jeg Eliot med udgangspunkt i Fryes litteraturteori og hans Eliotbog. Nu var nykritikken på en måde forladt; det samme var nærlæsningen, idet Frye jo praktiserer fjernlæsning. Et eller andet passede heller ikke. Frye var protestant, low church, metodist, liberal humanist og Blake-ekspert – og i sidste instans canadier – Eliot anglo-katolik, high church, konservativ anti-humanist og i sidste instans amerikaner og pragmatiker. Eliot forblev lidt flov over sin accent. Frye var romantiker og Eliot anti-romantiker. Meget var nykritikerne og Frye uenige om. Først og fremmest ville nykritikken vurdere. Det var også pointen med Eliots litteraturkritik. Den skulle sætte os i stand til at skelne mellem god og dårlig lyrik. Nykritikerne syntes heller ikke meget om Shakespeare og slet ikke om romaner. Frye var vild med Shakespeare. De var enige om en ting: forfatteren var uden betydning.

Så dukkede en anden canadisk-amerikaner op, Hugh Kenner, med *The Invisible Poet*. Det var naturligvis Eliot, der var usynlig, men Kenner synliggjorde ham. Vi havde lært, at det "jeg", der optræder i et digt, ikke er digteren, men en maske eller persona. Vi havde også lært, at vi ikke måtte tolke noget digt biografisk. Selvom vi nok vidste lidt om, at Eliot havde det psykisk dårligt, mens han skrev digtet, og selvom det fremgik tydeligt af det, så var det ligesom dårlig smag at bringe den slags på læsebanen. Vi vidste godt, at hans ægteskab med Vivienne Eliot var dårligt, og at det er hende, der klager over dårlige nerver i digtet. Men den slags var ikke tekstanalyse. Og vi anede ikke, at hun engang smed sin natkjole ud af vinduet, mens de boede ved Trafalger Square, og at denne scene findes i "The Waste Land": "I shall rush out as I am, and walk the street with my hair down, so." Hugh Kenner, der var ekspert på Ezra Pound, antydede dog, at der kunne være noget om, at hende den hvide dame måske var Vivienne. Eller hvem var mon hyacintpigen "irl", som det hedder nu. Ezra Pound var det jo vanskeligt ikke at læse biografisk. Alle vidste godt, at Ezra Pound havde skåret "The Waste Land" ned eller til 432 linjer. Det havde været et helt andet digt, og det havde været meget længere. Der var et Ur-Waste Land. Så udkom det originale "The Waste Land", udgivet af Eliots anden kone Valerie Eliot. A facsimile and transcript. I 1971. Nu kunne vi læse det ægte "The Waste Land", der begynder "First we had a couple of feelers down at Tom's place". Mange anede ikke rigtigt, hvad de nu skulle. Hvilket "The Waste Land" var det ægte? Pounds eller Eliots? Det korte, det lange? Det modernistiske eller det andet?

Så begyndte jeg at interessere mig mere for Pound. Tog til USA for at studere *The Cantos* hos Hugh Kenner. Der sad jeg og afkodede de kinesiske tegn sammen med en koreaner, men samtidigt var andre spændende ting på vej, der ikke handlede det mindste om modernistisk lyrik à la Eliot eller Pound. Paul de Mans *Blindness and Insight* og Carlos Castanedas *Journey to Ixtlan*. Og naturligvis mange andre ting. Her – i Californien – kunne man høre Habermas på engelsk, selvom det var vanskeligt at

forstå, når han talte om kommunikativ kompetence. Jeg vendte hjem til Århus, som så mange efter mig, blev adjunkt i engelsk, hvor 'den borgerlige offentlighed' var sandheden. Jeg skrev et par videnskabelige artikler om Eliot og Pound. De kom i fine bøger og anerkendte tidsskrifter, *Paideuma* fx, som de fleste vel kender. Et meget lærd tidsskrift "devoted to Ezra Pound Scholarship". Der er sikkert aldrig nogen, der har læst de artikler, og de skulle da også mest bruges til at vedlægge ansøgninger om bedre stillinger. Jeg har undervist en gang i Eliots skuespil, men ellers aldrig. Jeg har aldrig "gennemgået", som det hedder, "The Waste Land". Jeg tabte stort set interessen for tyvernes engelsksprogede modernisme, som tiden gik. Modernistisk poesi blev som bekendt afløst af postmodernistisk teori i løbet af 1980'erne. Eliots kanon blev erstattet af Derridas. Den dekonstruktive kanon var en anden end den eliotiske. Nu var William Carlos Williams den store digter; lyrikkens svar på Heidegger og Derrida. Eliot en totaliserende modernist. Harold Bloom nedvurderede ham til en sen-symbolistisk Tennyson-epigon. Paul de Man nævnte ham stort set aldrig. "The Waste Land" var forsvundet. William Spanos forsøgte at lave en destruktiv poetik og at gøre "The Waste Land" til et postmoderne digt, men forsøget mislykkedes. Eliot blev afkanoniseret af dem, der ville lave en kanon, og han blev ignoreret af dem, der ikke ville lave en kanon.

Her skriver jeg selvbiografisk. For tyve år siden ville jeg have fremlagt en teknisk tekstanalyse, men tiden er ligesom ikke til tekstanalyse, eller det er der ganske enkelt ikke tid til. Det selvbiografiske er tidens trend.

Der gik mange år, hvor jeg ikke fulgte med i Eliot-kritikken. Jeg vidste godt, at der var ved at ske noget. Da man ikke vidste så meget om Eliot, blev han anklaget for at være homoseksuel. Det var helt tilbage i 1952 – også af en canadier, for resten, men mange læser i dag "The Waste Land" som et digt om Eliots formodede elsker Jean Verdenal. Det var ham, der i Luxembourg-haverne kom med favnen fuldt af "lilacs" mod Eliot. Tiden gik: Så kom skuespillet, *Tom and Viv*, og nu var Eliot blevet mandsh Chauvinist. Så udkom Eliots breve. Alt blev afsløret.

Senere blev mange optaget af hans racisme. Eliot var antisemit. Men det både var og er jo ganske almindeligt. Andre forsøgte at læse ham postmoderne og endda dekonstruktivt, men lige meget hjalp det.

Jeg havde opdaget, at der begyndte at udkomme biografier om Eliot. Og endda om Vivienne Eliot. Det er Carole Seymour-Jones' *Painted Shadow: The Life of Vivienne Eliot* (2001), hvori der findes en genuin, biografisk læsning af "The Waste Land". Så er vi nået til nutiden. I den sydafrikanske kritiker Lyndall Gordons *T.S. Eliot: An Imperfect Life* (1998) er det nu det originale "The Waste Land", der læses, og det er slet ikke længere et fragmenteret modernistisk digt, men et langt, kristent, amerikansk bekendelsesdigt; Eliots åndelige biografi. Der er vi og digtet nu. "The Waste Land" er "spiritual autobiography".

Eliots privatliv er synligt: Hans seksualliv; hans hemmelige kærlighed, Emily Hale, Vivienne som Bertrand Russells elskerinde, og hende som fascistisk sortskjorte. Næsten ethvert vers i "The Waste Land" kan læses biografisk, og vi ved, at det var meningen fra begyndelsen, fordi, som omtalt, alt det med den usynlige digter var en joke.

Ringene er sluttet. Da jeg begyndte at læse litteratur, især Eliot og "The Waste Land", var opgøret med den biografiske metode til ende. Vi læste rent faktisk ikke biografisk, men forsøgte pligtskyldigt at være formalister. Det er slut. Formalismen er forsvundet og sammen med den "The Waste Land" i sin modernistiske version. Eliot er ikke længere en "text", men en person, der giver udtryk for sine følelser i et langt bekendelsesdigt, der begynder: "First we had a couple of feelers". Vi ved nu også hvilken pub, der er tale om, hvori den scene foregår, som jeg var til eksamen i. Hvis jeg skulle eksaminere i "The Waste Land", ville jeg spørge eksaminanden om det, og hvis hun svarede rigtigt, ville hun få en god karakter i tekstanalyse. Dog priser jeg mig lykkelig for at have levet i en tid, hvor man troede på teksten selv, adlød forbudet om ikke at tage hensyn til intention, troede "The Waste Land" var modernistisk, og intet kendte til Eliots seksualliv. Dengang var det faktisk er ret godt digt, fordi jeg og de fleste andre mislæste det. Som Gordon skriver

havde de fleste lærde læsere ingen anelse om, hvad digtet handlede om, men læsere med en religiøs baggrund vidste det med det samme. Bag tekstens overflade kunne de erkende de tidløse former – prædiken, sjælens historie og bekendelsen, dvs. de

dominerende former i amerikansk, puritansk digtning. Digtet er en prædiken og skal høres. Sådan læses det i dag. Og derfor er mit Waste Land forsvundet.

